

UOT: 368.2

**İPƏKÇİLİYİN İNNOVASIYA YÖNÜMLÜ İNKİŞAFINI
TƏMİN EDƏN STRATEGİYƏ****A.K.SEYİDOV, L.R.ABDULLAYEVA**
Azərbaycan ET İpəkçilik İnstitutu

İqtisadi sahədə keçid dövrünün başa çatması, elmlə iqtisadiyyatın qarşılıqlı təsir mexanizmləri əsasında qırılmaz vəhdətinin təmin edilməsi, innovativ biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşdırılmasını, müxtəlif elm sahələrinin yeni dövrün tələblərinə uyğun müasirləşdirilməsini, habelə siyasi idarəetmə elmi proqnozlardan məqsədyönlü istifadəni obyektiv zərurətə çevirir.

Açar sözlər: global böhran, innovasiya, dayanıqlı inkişaf, modernləşmə, sosial dayanıqlılıq, ərzaq təhlükəsizliyi

Ictimai həyatın bütün sahələrində yüksək tərəqqi və intibaha imza atan, sürətlə modernləşərək qarşıya qoyduğu strateji hədəflərə yetişən Azərbaycan son illərdə həm də özünəməxsus milli inkişaf modeli ilə müasir dünyanın yeni iqtisadi fenomeninə çevrilmək əzmi nümayiş etdirir. Bir sıra qabaqcıl Qərb dövlətlərinin onilliklər boyu keçdiyi inkişaf mərhələlərini qısa zamanda adlamağa müvəffəq olmuş respublikamızın dünyanı sarsıdan global böhrandan minimum itki ilə çıxması və ümumi daxili məhsul istehsalında əvvəlki yüksək tempi qoruyub saxlaması dünyanın nüfuzlu iqtisadi-maliyyə dairələrində də heyrlərlə qarşılanır. İqtisadi sahədə keçid dövrünü geridə qoyan Azərbaycanın bazar iqtisadiyyatı sistemində sürətli transformasiyanın spesifik cəhətləri, "İnkişafın Azərbaycan modeli" ilə bağlı müzakirələrə hazırda dünyanın nüfuzlu elm mərkəzlərində də kifayət qədər ciddi diqqətlə yanaşılır.

Uğurla gerçəkləşdirilən sosial-iqtisadi islahatların - davamlı və tarazlı inkişafını stimullaşdıran dövlət proqramlarının, sosial həyatın bütün sahələrini əhatə edən fərman və sərəncamların nəticəsi kimi respublikamız son illərdə dünyanın sürətli inkişaf yolunda olan, global maliyyə-iqtisadi böhrana qatıyyərle sinə gərən dövlətlərin sırasına yüksəlmişdir. Cənab İlham Əliyevin elmi təmələ əsaslanan iqtisadi strategiyası respublikanın hərtərəfli inkişafı prosesində dinamizmi məqsədyönlülüüyü təmin etmiş, hər bir mərhələ üçün qarşıda duran vəzifələrin həllinə real imkanlar açmış, cəmiyyətin ümumi potensialının milli məqsədlər naminə səfərbər olunmasına etibarlı zəmin formalaşdırmışdır [3, s.321, 4, s. 331].

İnsan kapitalının formalaşdırılmasını prioritet məqsəd kimi önə çəkən, dövlətin innovasiya inkişafında müasir biliklərin, nanotexnologiyaların roluna mühüm yer ayıran bu effektiv iqtisadi stra-

tegiyanın elmi cəhətdən təhlili və əsaslandırılması mövcud uğurların davamlılığının təmini baxımından son dərəcə vacibdir. Məsələni aktuallaşdıran həm də odur ki, Azərbaycan iqtisadi sahədə keçid dövrü kimi xarakterizə edilən son dərəcə ağır və üzücü prosesi başa vuraraq sosial-iqtisadi modernləşmənin keyfiyyətə yeni mərhələsinə qədəm qoymuşdur [1, 5, 6 və b].

Postkeçid dövrünün paradigmalarının elmi cəhətdən əsaslandırılması və proqnozlaşdırılması üçün ilk növbədə respublikanın son 15 ildə inamla gerçəkləşdirdiyi iqtisadi islahatları elmi-fəlsəfi təhlil prizmasından dəyərləndirmək, əldəolunan nəzəri-təcrübi qənaətləri ümumiləşdirmək lazımdır. Azərbaycanın milli inkişaf modelinin elmi prinsiplər əsasında tədqiqi zərurəti respublikanın iqtisadçı, istərsə də aqrarıyönlü alimlərinin qarşısında ciddi vəzifələr qoyur. [7, s. 113].

İqtisadi sahədə keçid dövrünün başa çatması, elmlə iqtisadiyyatın qarşılıqlı təsir mexanizmləri əsasında qırılmaz vəhdətinin təmin edilməsi, innovativ biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşdırılmasını, müxtəlif elm sahələrinin yeni dövrün tələblərinə uyğun müasirləşdirilməsini, habelə siyasi idarəetmə elmi proqnozlardan məqsədyönlü istifadəni obyektiv zərurətə çevirir [2, s. 108]. Elmin əyalət ab-havasından, ətəldən qurtularaq zamanla ayaqlaşmasını, iqtisadi inkişaf prosesində əsas təkanverici amilə çevrilməsini ilk növbədə Azərbaycan dövlətçilik maraqları tələb edir. Bu da dövrümüzdə qədim bir tarixə malik olan ipəkçiliyin dövlət siyasətinə uyğun olaraq inkişaf etdirilməsi kimi mühüm bir vəzifəni üzə çıxarır.

Respublikamızda ipəkçilik qədim bir tarixə malikdir. 1925-ci ildə Gəncə şəhərində respublikamızın ipəkçilik üzrə ilk elmi müəssisəsi - İpəkçilik təcrübə

stansiyası yaradıldı və 1958-ci ildə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat İpəkçilik İnstitutuna çevrildi. Bu elmi müəssisənin yaradılması və sonrakı fəaliyyəti Azərbaycan ipəkçiliyinin inkişafında mühüm rol oynadı. Uzun illər ərzində bu elm ocağında Azərbaycan ipəkçiliyinin elmi əsaslarla inkişaf etdirilməsi, barama və ipək məhsuldarlığının artırılması, onların keyfiyyətinin yüksəldilməsi, ipəkçiliyin yem bazasının möhkəmləndirilməsi və genişləndirilməsi problemlərini uğurla həll etmək üçün tut ipəkqurdunun və tut bitkisinin genetikasına, seleksiyasına, damazlıq və toxumçuluq işlərinə, tut ipəkqurdunun bəslənilməsinin və tut bitkisinin becərilməsinin mütləq texnologiyalarının hazırlanmasına, xəstəliklərlə və zərərvericilərlə mübarizəyə dair geniş əhatəli tədqiqatlar aparılmış və bir sıra dəyərli elmi nailiyyətlər qazanılmışdır. İpəkçilik İnstitutunun elmi və innovasiya fəaliyyətini şərti olaraq iki dövrə bölərək, əvvəlcə Sovet hakimiyyəti dövründə, yeni 1991-ci ilə qədər, sonra isə Müstəqillik dövründə, yeni 1991-ci ildən bu günə qədər qazanılmış nailiyyətləri nəzərdən keçirək.

Sovet hakimiyyəti dövründə tut ipəkqurdunun seleksiyası sahəsində məhsuldarlığın yüksəldilməsi, yemin yüksək ödənilməsi, texniki ipəyin tələbatının ödənilməsi, yüksək texnoloji xassələrin təmin edilməsi, sarılıq xəstəliyinə dözümlülük və s. istiqamətlərdə aparılan seleksiya işlərinin nəticəsində 50-yə qədər intensiv tipli cinslər və bu cinslərin çarpazlaşdırılması yolu ilə yüzlərlə hibrid kombinasiyaları yaradılmış və sınaqdan keçirilmişdir. Onlardan akademik R.Hüseynovun yaratdığı Ağbaramalı-1 x Ağbaramalı-2, Azad x Azərbaycan, Azad x Gəncə-1, professor Ə.Əliyev və dosent İ.Qarayevin yaratdığı AzNİİŞ - 2xUS-4, professor N.Bədəlov və b. əməkdaşların yaratdığı Pioner-2 x Rəhimli-2 hibridləri, onların əks kombinasiyaları və valideyin cinsləri, cəmi 10 hibrid və 9 cins respublikamızda rayonlaşdırılmışdır. Fəlsəfə doktoru B.Abbasov tərəfindən tut ipəkqurdunun seleksiyasında genetik – riyazi üsullardan və genetik parametrlərdən istifadə olunmasının nəzəri və praktiki əsasları işlənib hazırlanmışdır ki, bunun da sayəsində yeni cinslərin yaradılma müddəti xeyli qısaldılmışdır. Akademik R.Hüseynov və Ə.Bəkirov tərəfindən damazlıq – ipəkçilik stansiyalarında yüksək keyfiyyətli superelit və elit qrenə hazırlanmasının 4 illik sxeminin əvəzinə yeni 2 illik sxem işlənib hazırlanmış və keçmiş SSRİ-nin bütün ipəkçilik respublikalarında tətbiq olunmuşdur. Bu sxem yeni rayonlaşdırılmış cinslərin və hibridlərin istehsalata çatdırılmasını 2 dəfə sürətləndirmişdir. B.Abbasov, Z.Hacıyeva, Ə.Bəkirov, Y.Ələkbərova və H.Rəhmanova tərəfindən çoxdəfəli yemləmələr üçün qrenə istehsalının yeni texnologiyası işlənib hazırlanmışdır. Bu texnologiya SSRİ Nazirlər Soveti yanında Dövlət Kəşflər və İxtiralar Komitəsi

tərəfindən ixtira kimi qiymətləndirilərək müəlliflik şəhadətnaməsinə layiq görülmüşdür.

R.Hüseynov, Z.Axundov, İ.Hümbətov, E.Həsənova, R.Məmmədov, T.Eminbəyli və başqaları tərəfindən aparılmış tədqiqatlar nəticəsində yeni cinslərin və hibridlərin yüksək məhsuldarlığının realizə olunmasını təmin edən mütləq aqrozotexniki qaydalar, yemləmə sahəsi, yem norması, hiqrotermik rejim, süni şax növləri, baramanın ilk emal rejimi və s. işlənib hazırlanmış və istehsalata tətbiq olunmuşdur.

Tut bitkisinin genetikası və seleksiyası sahəsində də akademik İ.Abdullayev, dosent N.Cəfərov və onların əməkdaşları tərəfindən mühüm nailiyyətlər qazanılmışdır. Belə ki, irsi dəyişkənlikdə poliploid sıralar qanunu müəyyənləşdirilmiş, auto və allopoliploidlərin alınması metodikaları işlənib hazırlanmış, poliploidləşdirmənin bir sıra mühüm elmi-metodiki məsələləri ətraflı öyrənilmiş, eksperimental poliploidiya üsulları yaradılmış, müxtəlif coğrafi mənşəli, müxtəlif növlərə mənsub, müxtəlif ploidli sort və formalardan ibarət 2 kolleksiya baği salınmışdır. Zəngin tut genofondundan və eksperimental poliploidiya metodlarından istifadə olunmaqla yüksək məhsuldarlığa, əla yemlik keyfiyyətə malik yüzlərlə perspektivli formalar və onlarla yeni sortlar yaradılmış, bunlardan bir çoxu (Zərif-tut, Sıxgöz-tut, Azəri-tut, Xanlar-tut, Zakir-tut, Emin-tut, Gözəl-tut və s.) respublikamızda geniş rayonlaşdırılaraq ipəkçiliyin yem bazasının möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynamışdır.

Tut bitkisinin toxumçuluğuna və aqrotexnikasına dair Q.Əsgərov, N.Cəfərov, Y.Abbasov, R.Xəlilova, N.Atayev və başqaları tərəfindən aparılmış geniş tədqiqatlar nəticəsində toxumçuluqda istifadə etmək üçün ən səmərəli tut sortları və hibridləri təklif olunmuş, ana və tozlayıcı sortların toxumluq ana bağda yerləşdirilməsi sxemi işlənib hazırlanmış, müxtəlif mineral gübrələrin verilmə müddətlərinin və dozalarının tut bitkisinə təsiri ətraflı öyrənilmiş, çəkili yaz-payız və çoxdəfəli istismar sistemləri yaradılmışdır. Y.Abbasov və R.Xəlilova tərəfindən yemlik çəkil əkinlərinin yaradılmasına əsaslı sərmayə qoyuluşu, həmçinin materialların normativləri işlənib hazırlanmış və SSRİ Dövlət Plan Komitəsi tərəfindən təsdiq edilmişdir.

Tut ipəkqurdunun xəstəliklərinə dair Ə.Əliyev, İ.Qarayev, B.Əsgəri və M.Musayevanın apardıqları tədqiqatlar nəticəsində qarətuluq, sısqalıq, septisemiya, muskardina və sarılıq xəstəlikləri ətraflı öyrənilərək onlara qarşı bir sıra təsirli dezinfeksiya vasitələri tapılmış və səmərəli dezinfeksiya üsulları işlənib hazırlanmışdır. Çəkili xəstəliklərinə və zərərvericilərinə qarşı da K.C.Məmmədov, A.İ.Ağayeva bir sıra mübarizə üsulları hazırlamışlar.

Institutun əməkdaşlarının elmi işləmələri həmişə

özünün yüksək elmi-metodik səviyyəsi ilə fərqlənmiş, digər ölkələrdəki həmkarlarının diqqətini cəlb edərək onlar tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Məhz buna görə də, ipəkçilik və tütçülük üzrə keçmiş Ümumittifaq müşavirləri dəfələrlə, daha dəqiq desək 1957, 1959, 1967 və 1972-ci illərdə bizim respublikamızda keçirilmişdir. Dünyanın bir çox ipəkçilik ölkələrindən, o cümlədən Yaponiyadan, Hindistandan, Rumıniyadan, Polşadan və İrandan mütəxəssislər institutumuzda gələrək elmi nailiyyətlərimizlə yaxından tanış olmuşlar.

Haqqında danışdığımız elmi nailiyyətlərin istehsalata tətbiqi sayəsində respublikamızın ipəkçiliyi 1950-ci ildən 1991-ci ilə qədər artan sürətlə inkişaf etmişdir.

1991-ci ildə respublikamız öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra İpəkçilik İnstitutunun alimləri daha sayıla çalışmağa başladılar. İpəkçilik elminin bütün sahələrində ən aktual problemlər və prioritet istiqamətlər müəyyənləşdirilərək bu istiqamətlərdə geniş tədqiqatlar aparılmış, bir sıra nailiyyətlər əldə olunmuşdur.

Belə ki, tüt ipəqurdunun seleksiyası sahəsində əvvəlki dövrdən başlanılmış seleksiya işləri yüksək səviyyədə davam etdirilərək uğurla tamamlandı. Eyni zamanda, bitkilərin və heyvanların seleksiyasında hələ ötən əsrin 80-ci illərindən formalaşmış yeni prioritet istiqamətin – adaptiv seleksiyanın ipəkçilik üçün də mühüm elmi və praktiki əhəmiyyət kəsb etdiyi nəzərə alınaraq, seleksiyaçıları tərəfindən, çoxillik eksperimental və analitik tədqiqatlar nəticəsində ipəkçilikdə ilk dəfə olaraq, tüt ipəqurdunun adaptiv seleksiyasının elmi-nəzəri əsasları və praktiki metodları işlənib hazırlandı. Bunların əsasında, İpəkçilik İnstitutunda geniş adaptiv seleksiya proqramları həyata keçirilərək bir sıra yüksək məhsuldar və dözümlü tüt ipəqurdu cinsləri və hibridləri yaradıldı. Bu dövrdə prof. Ə.Əliyevin rəhbərliyi ilə yaradılan Almaz x Yaşar və Yaşar x Almaz, prof. N.Bədəlovun rəhbərliyi ilə yaradılan Yubiley x Ukrayna-1 və Ukrayna-1 x Yubiley, B.Abbasovun yaratdığı Mayak-2 x Mayak-3 və Mayak-3 x Mayak-2, dos.Z.Hacıyevanın yaratdığı Gəncə-6 x Yaşar və Yaşar x Gəncə-6, dosentlər B.Abbasov, Z.Hacıyeva və N.Həsənovun yaratdıqları Mayak-1 x Çinar və Çinar x Mayak-1 hibridləri və onların valideyin cinsləri, cəmi 10 hibrid və 9 cins respublikamızda rayonlaşdırıldı. Göründüyü kimi, institutumuzda həm Sovet hakimiyyəti, həm də müstəqillik dövrlərində eyni miqdarda, yəni 10 hibrid və 9 cins rayonlaşdırılmışdır. Lakin, birinci dövrdə bu iş 45 il, müstəqillik dövründə isə cəmi 20 il, yəni əvvəlkindən 2,2 dəfə az vaxt sərf olunmuşdur. Bu isə onu göstərir ki, institutumuzda aparılan seleksiya işlərinin keyfiyyəti müstəqillik dövründə əvvəlki dövrə nisbətən 2 dəfədən çox

yüksəlmişdir. Bununla yanaşı, seleksiyaçılarımız öz xarici həmkarları ilə əlaqələr yaradılmasına ciddi fikir verərək Ukrayna Aqrar Elmlər Akademiyasının İpəkçilik İnstitutu, Gürcüstan Dövlət Aqrar Universitetinin Elmi-Tədqiqat İpəkçilik İnstitutu və Bolqarıstanın Sofiya Kənd Təsərrüfatı Akademiyasının İpəkçilik və əkinçilik təcrübə stansiyası ilə birgə elmi əməkdaşlıq haqqında beynəlxalq müqavilələr bağlamışlar. Bolqarıstanlı həmkarlarımızla əməkdaşlığımız daha səmərəli və uğurlu olmuşdur. Belə ki, Azərbaycan və bolqar cinslərinin çarpazlaşdırılması yolu ilə onlarla yeni hibridlər yaradılaraq sınaqdan keçirilmiş, bunlardan ən yüksək nəticə göstərmiş 4-ü, daha dəqiq desək 2009-cu ildə Mayak-5 x Hesa-2/1 və əks kombinasiyalı hibridlər, 2010-cu ildə isə Gəncə-8 x Vratsa-35/2 və əks kombinasiyalı hibridlər Seleksiya Nailiyyətlərinin Sınağı və Mühafizəsi üzrə Dövlət Komissiyasına təqdim olunaraq dövlət sınağına qəbul edilmişlər. 2011-cildə isə seleksiyaçılarımız adaptiv seleksiya proqramının məhsulu olan daha 2 hibridi - yüksək məhsuldarlığa və dözümlülüyə malik olan yeni Vətən x Qarabağ və Qarabağ x Vətən hibridlərini Seleksiya Nailiyyətlərinin Sınağı və Mühafizəsi üzrə Dövlət Komissiyasına təqdim etmişlər. Seleksiya nailiyyətlərinin təbliği məqsədilə uzun illər ərzində İpəkçilik İnstitutunda qorunub-saxlanmış və zənginləşdirilmiş "Tüt ipəqurdunun genetik ehtiyatları"nın Milli Kataloqu hazırlanaraq böyük tirajla nəşr olunmuşdur (redaktor prof. A.Seyidov).

Barama və qrena istehsalının texnologiyası sahəsində də mühüm işlər görülmüş, B.Abbasovun rəhbərliyi ilə N.Həsənov, Q.Məmmədov, E.Həsənova və digər əməkdaşlar tərəfindən aparılmış tədqiqatlarda dəyərli elmi nəticələr əldə olunmuşdur. Belə ki, keçmiş sovet respublikalarında, o cümlədən bizim respublikamızda uzun illər məhsuldarlığın ölçü vahidi kimi geniş istifadə olunmuş "kütlə qutusu" vahidinin qüsurlu və yararsız olması, eyni zamanda beynəlxalq aləmdə geniş istifadə olunan miqdar prinsipi ilə tərtib olunan "standart qutu" vahidinin daha düzgün və obyektiv nəticələr verməsi eksperimental faktlarla sübuta yetirilmiş, 1-ci ölçü vahidinin 2-ci ölçü vahidi ilə əvəz edilməsi təklif olunmuşdur. Yeni ölçü vahidindən istifadə olunmaqla tüt ipəqurdu cinsləri və hibridləri üçün daha optimal yem norması və yemləmə sahəsi müəyyənləşdirilmiş, mütərəqqi bəsləmə texnologiyası işlənib hazırlanmış və tətbiq üçün tövsiyə edilmişdir. İnstitutun əməkdaşları (rəhbər Q.Məmmədov) tərəfindən səmərəli biqrotermik rejim işlənib hazırlanmışdır. Eyni zamanda, institutumuzun alimləri "Aqromexanika" institutunun əməkdaşları ilə birgə respublikamızın ipəkçi fermerləri üçün iqtisadi cəhətdən çox sərfəli olan yüngül tipli künxana işləyib hazırlamışlar. Son 2 ildə, qrena istehsalı

istiqamətində çox böyük tətbiqi əhəmiyyətə malik işlər görülmüş, "Barama və qrena istehsalının texnologiyası" laboratoriyasının əməkdaşları tərəfindən respublikamızda son vaxtlar rayonlaşdırılmış tut ipəkqurdu cinslərinin 12 kq-a yaxın elit qrenası hazırlanmışdır ki, bu da respublikamızda ipəkçiliyin inkişaf etdirilməsinə çox böyük töhfədir.

Tutçuluq sahəsində də tədqiqatlar yüksək səviyyədə aparılaraq Ə.Sadiqov, R.K.Xəlilova tərəfindən dəyərli elmi nəticələr qazanılmışdır. Tutun genofondunun zənginləşdirilməsi məqsədilə daha 2 kolleksiya bağı salınaraq bunların ümumi sayı 4-ə çatdırılmışdır. Bu bağlar müxtəlif coğrafi mənşəli, müxtəlif növlərə mənsub, müxtəlif ploidli 300-dən çox sort və formanı əhatə etməklə, tut bitkisinin ən zəngin genofondlarından biri hesab olunur. Mövcud genofondun və müasir seleksiya metodlarından istifadə olunmaqla bir çox yüksək məhsuldar tut sortları yaradılmış, bunlardan üçü – AzNİŞ-7, Baxça-tut və Yunis-tut sortları respublikamızda rayonlaşdırılmışdır. Tutçu seleksiyaçılarımız həm də Bolqarıstanlı həmkarları ilə əməkdaşlıq edərək genofond mübadiləsi aparmış, introduksiya olunmuş

Bolqar sortlarını Azərbaycan şəraitində ətraflı öyrənmişlər. Yem bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində son 2 ildə çox böyük tətbiqi əhəmiyyətə malik olan işlər görülmüşdür. Belə ki, R.Xəlilovanın rəhbərliyi altında 40 kq-a yaxın tut toxumu tədarük edilərək səpilib becərilmiş və bundan 2 milyona yaxın ting və toxmacar əldə olunmuşdur ki, bu da respublikamızda ipəkçiliyin yem bazasının möhkəmləndirilməsi sahəsində çox böyük nailiyyətdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, 2011-ci ildə İnstitutun tutçuluq laboratoriyası tərəfindən yetişdirilmiş 500 mindən çox çəkil tingi pulsuz olaraq respublikanın Şəki-Zaqatala, Gəncə-Qazax və Abşeron zonalarında müxtəlif təsərrüfatlara paylanmışdır.

Tut ipəkqurdunun xəstəlikləri ilə mübarizəyə dair tədqiqatlar da yeni istiqamətdə davam etdirilərək sanballı nəticələr qazanılmışdır. Belə ki, E.Əhmədov tərəfindən pebrin xəstəliyinə qarşı yüksək səmərəli bir neçə kimyəvi dərman preparatları, M.Musayeva və əməkdaşlar tərəfindən isə bir neçə bitki ekstraktları aşkar olunmuş, onların istifadə üsulları işlənib hazırlanmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1.Axundzadə L.T., Əsədov A.Ə. Aqrar hüquq.//Bakı: Qanun, 2003.- 516 səh. 2.Aliyev İ. H. Aqrar sahədə islahatlar və beynəlxalq təcrübədən istifadə məsələləri. Azərbaycan iqtisadiyyatı : Problemlər, Perspektivlər.- //Bakı: "Elm", 2002.- 108-111 səh. 3.Balayev B. Urbanizasiya problemləri aqrar müstəvidə // Planlı təsərrüfatdan bazar iqtisadiyyatına keçid və iqtisadi inkişaf modelləri mövzusunda beynəlxalq elmi-nəzəri konfransın materialları. //Bakı : gənclik, 2003.- 320- 326 səh. 4.Əliyev A. Aqrar bölməyə və ərzaq bazarına dövlət himayəsi: xarici təcrübənin fraqmentləri//“Planlı təsərrüfatdan bazar iqtisadiyyatına keçid və iqtisadi inkişaf modelləri mövzusunda beynəlxalq elmi-nəzəri konfransın materialları. //Bakı: Gənclik, 2003. -334-340-səh. 5.Əliyev M. T. Azərbaycanın iqtisadiyyatı. //Bakı: 1998.- 219 səh. 6.Əmrahov V. T. Aqrar bazar münasibətləri Dərslik. //Bakı : Azərneşr, 2007. - 185 səh. 7.Həmidov Ə. H. Aqrar sənayedə bazar münasibətlərinin formalaşması. Azərbaycan iqtisadiyyatı : Problemlər, Perspektivlər. //Bakı : "Elm", 2002. -112-114 səh.

Инновационное стратегия для развитие аграрного сектора экономики

А.К.Сейидов, Л.Р.Абдуллаева

Сельскохозяйственный и нефтяной сектора рассматриваются как ключевые приоритетные области страны. Для обеспечения развития инноваций на этих сферах выделены наиболее важные решения и проделана важная работа по разработке инноваций. Эти нововведения применены в подготовке кадров для научных исследований в сельскохозяйственной области, где также применены и технических инновации.

Ключевые слова: глобальный кризис, инновация, устойчивая развития, модернизация, социальная устойчивость, продовольственный безопасность

The strategic silkworm development of innovative

A.K.Seyidov, L.R.Abdullayeva

The agricultural sector, the country's non-oil sector was seen as a key priority area. For this purpose, the provision of innovative development of innovative development of the country and for the important work of important decisions have been taken. This new innovation personnel training, scientific researches in the field of agricultural extension and technical innovations in the modern world, and is characterized by the application of technology.

Keywords: global crisis, innovation, sustainable development, modernization, social sustainability, food security